Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 1999, sp. zn. 21 Cdo 786/98, ECLI:CZ:NS:1999:21.CDO.786.1998.1

Číslo: 55/2000

Právní věta:

I. Zaměstnanci, jenž pobírá náhradu za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 zák. práce, neboť pro onemocnění nemocí z povolání musel být převeden na jinou, méně placenou práci v podzemí dolu, a který byl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice převeden z této práce na jinou, ještě méně placenou práci na povrchu dolu, nebo se kterým byl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice rozvázán pracovní poměr, přísluší i po tomto převedení (rozvázání pracovního poměru) náhrada za ztrátu na výdělku v původní výši (tj. bez zřetele ke změnám v jeho výdělkových poměrech, k nimž došlo následkem převedení na jinou práci, provedenému z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice), ledaže by nastaly okolnosti, které mají vliv na výši této náhrady (§ 202 odst. 1 zák. práce). Skutečnost, že zaměstnanec byl převeden pro dosažení nejvyšší přípustné expozice na práci na povrchu dolu (byl s ním rozvázán pracovní poměr), popřípadě že uplynula doba stanovené nejvyšší přípustné expozice pro práci, kterou vykonával před vznikem škody (před onemocněním nemocí z povolání), nemá sama o sobě za následek přerušení příčinné souvislosti mezi škodou a nemocí z povolání a nepředstavuje ani změnu poměrů poškozeného ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce.

II. Výdělek po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání ve smyslu ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce se u zaměstnanců, kteří přestali práci, již původně vykonávali po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání, konat pro dosažení nejvyšší přípustné expozice nebo z jiných důvodů nesouvisejících s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a na práci nově vykonávané dosahují nižší výdělky než dosud, stanoví ode dne následujícího po skončení výkonu této práce ve výši jejich průměrného výdělku, zjištěného k tomuto dni.

III. Zvýšení průměrného výdělku, popřípadě upraveného průměrného výdělku podle nařízení vlády, vydaného na základě zmocnění obsaženého v ustanovení § 202 odst. 2 zák. práce, se vztahuje nejen na průměrný výdělek před vznikem škody, ale i na průměrný výdělek po pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, který je rozhodný pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při uznání invalidity nebo částečné invalidity).

IV. Dosáhne-li poškozený zaměstnanec po pracovním úrazu nebo nemoci z povolání vyšší výdělek, než kolik činí jeho průměrný výdělek, zjištěný ke dni, v němž přestal konat pro dosažení nejvyšší přípustné expozice nebo z jiných důvodů nesouvisejících s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání dosavadní práci, popřípadě než kolik činí jeho průměrný výdělek, upravený podle nařízení vlády, vydaného na základě zmocnění obsaženého v ustanovení § 202 odst. 2 zák. práce, jde o podstatnou změnu poměrů poškozeného ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.08.1999

Spisová značka: 21 Cdo 786/98

Číslo rozhodnutí: 55

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody zaměstnavatelem

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal, aby mu žalovaný na odškodnění nemoci z povolání (vazoneurozy) nahradil ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, která mu vzniká v době od 1. 10. 1990. Žalobu odůvodnil zejména tím, že po zjištění nemoci z povolání byl dne 16. 3. 1987 převeden na jinou, méně placenou práci v podzemí dolu a že mu pro nemoc z povolání byl od 8. 2. 1989 přiznán částečný invalidní důchod. Žalovaný mu dobrovolně poskytoval náhradu za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce až do doby, než byl od 1. 10. 1990 převeden pro naplnění nejvyšší přípustné expozice prachu z práce v podzemí dolu na práci na povrchu. Žalobce má za to, že žalovaný je povinen i po převedení na práci na povrchu dolu nahrazovat mu ztrátu na výdělku ve výši rozdílu mezi průměrným výdělkem před vznikem škody a žalobcem dosahovaným výdělkem (s připočtením částečného invalidního důchodu).

Žalovaný potvrdil, že dne 12. 1. 1987 byla u žalobce zjištěna nemoc z povolání (onemocnění cév a nervů končetin způsobené prací s vibrujícími nástroji), pro kterou byl od 16. 3. 1987 převeden z pracoviště v rubání na práci počítače stojek v podzemí dolu, a že dnem 1. 10. 1990 byl žalobce pro naplnění nejvyšší přípustné expozice převeden na práci dělníka v hydraulické dílně na povrchu dolu. Požadované odškodnění žalobci nenáleží, neboť pokles výdělku od 1. 10. 1990 nastal v důsledku naplnění nejvyšší přípustné expozice, čímž došlo k přerušení příčinné souvislosti mezi nemocí z povolání a škodou; je nepochybné, že pro naplnění nejvyšší přípustné expozice by žalobce nemohl vykonávat ani práci, kterou konal před onemocněním chorobou z povolání, a není proto důvod platit žalobci náhradu „do výdělku před vznikem škody".

O k r e s n í s o u d ve Frýdku – Místku rozsudkem ze dne 3. 2. 1994 uložil žalovanému, aby zaplatil žalobci na náhradě za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti za dobu od 1. 10. 1990 do 30. 8. 1993 částku 49 130 Kč s příslušenstvím; žalobu o zaplacení dalších 13 696 Kč s příslušenstvím zamítl a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit České republice „na účet Okresního soudu ve Frýdku – Místku" na soudním poplatku 1964 Kč a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Dospěl k závěru, že žalovaný odpovídá žalobci za škodu vzniklou následkem nemoci z povolání. Skutečnost, že žalobce byl převeden pro překročení nejvyšší přípustné expozice prachu z práce v podzemí dolu na méně placenou práci na povrchu dolu, nemá za následek přerušení příčinné souvislosti mezi nemocí z povolání a škodou a i po tomto převedení žalobci náleží náhrada za ztrátu na výdělku v původní výši. Při určení výše náhrady za ztrátu na výdělku vycházel soud prvního stupně z průměru žalobcem pobíraných náhrad za ztrátu na výdělku v době od 1. 10. 1990 do 30. 9. 1991 a dovodil, že žalobci náleží náhrada ve výši 1445 Kč měsíčně. „Valorizaci" náhrady za ztrátu na výdělku neprovedl s odůvodněním, že ke „druhému převedení žalobce došlo pro překročení NPE a nikoliv pro nemoc z povolání".

K odvolání účastníků K r a j s k ý s o u d v Ostravě usnesením ze dne 29. 6. 1994 rozsudek soudu prvního stupně „v napadené části" (tj. ve všech výrocích s výjimkou výroků o zamítnutí žaloby o

zaplacení částky 999 Kč a o zaplacení úroků z prodlení ve výši 3 % z částky 9821 Kč od 1. 8. 1991 do zaplacení) zrušil a věc vrátil v tomto rozsahu soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud dospěl k závěru, že zaměstnanci, který pobírá náhradu za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 zák. práce, neboť pro onemocnění chorobou z povolání musel být převeden na jinou méně placenou práci v podzemí dolu, a který byl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice převeden na další, ještě méně placenou práci, přísluší i po tomto dalším převedení náhrada za ztrátu na výdělku v původní výši, pokud nenastaly okolnosti, které by měly vliv na výši této náhrady (§ 202 odst. 1 zák. práce); skutečnost, že zaměstnanec byl pro překročení nejvyšší přípustné expozice převeden na další, ještě méně placenou práci, nemá sama o sobě za následek přerušení příčinné souvislosti mezi škodou a nemocí z povolání a nepředstavuje změnu poměrů poškozeného ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce. Soud prvního stupně tedy správně dovodil, že žalobci přísluší i nadále náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, nesprávně však určil výši této náhrady. Náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti je ve smyslu ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce určena rozdílem mezi průměrným výdělkem před vznikem škody a výdělkem po zjištění nemoci z povolání s připočtením případného částečného invalidního důchodu. V případě, že zaměstnanec byl převeden na další, méně placenou práci pro dosažení nejvyšší přípustné expozice, nelze podle názoru odvolacího soudu přihlížet k jeho skutečně dosahovanému výdělku, nýbrž je třeba „fixovat" jako jeho výdělek po zjištění nemoci z povolání ten výdělek, který dosahoval po prvním převedení pro nemoc z povolání. To se může stát jen tím, že bude podle příslušných předpisů vypočten průměrný výdělek obdobně, jako „podle metodiky naznačené v ustanovení § 195 odst. 4 zák. práce". Takovýto průměrný výdělek však nelze přepočítávat znovu (např. jednou ročně), protože by to znamenalo jeho „valorizaci", k níž právní předpisy „nedávají podklad"; teprve tehdy, až dosahované výdělky převýší tímto způsobem určený výdělek po zjištění nemoci z povolání, by bylo možné uvažovat o změně poměrů podle ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce. Odvolací soud dále soudu prvního stupně vytknul, že se nezabýval tím, kdy žalobci původně vznikl nárok na náhradu za ztrátu na výdělku, což je významné i z hlediska možného provedení „valorizace" podle zákona č. 297/1991 Sb., a že nepřihlédl k úpravě uvedené v čl. X odst. 3 zákona č. 37/1993 Sb. a v čl. V zákona č. 160/1993 Sb., a uložil mu, aby v potřebném směru doplnil dokazování a aby znovu o nároku žalobce rozhodl.

Okresní soud ve Frýdku – Místku – poté, co připustil žalobcem navrženou změnu žaloby – rozsudkem ze dne 2. 2. 1995 žalovanému uložil, aby žalobci na náhradě za ztrátu na výdělku zaplatil za dobu od 1. 10. 1990 do 31. 12.1994 celkem 139 725,30 Kč s příslušenstvím a aby mu platil od 1. 1. 1995 náhradu za ztrátu na výdělku ve výši 5604 Kč měsíčně; žalobu o zaplacení dalších 22 255 Kč s příslušenstvím a o částku 853 Kč měsíčně zamítl a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit České republice – Okresnímu soudu ve Frýdku – Místku na soudním poplatku 13 884 Kč a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Při rozhodování o věci samé vycházel ze zjištění, že průměrný čistý měsíční výdělek žalobce před vznikem škody činil 6732 Kč a že „fixní výdělek" určený jako průměrný čistý měsíční výdělek žalobce ke dni 30. 9. 1990 činil 3315 Kč. Při výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku v jednotlivých obdobích postupoval tak, že průměrný čistý měsíční výdělek žalobce před vznikem škody „redukoval" ve smyslu ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce (ve znění účinném do 31. 5. 1994) a že provedl jeho „valorizaci" podle zákona č. 297/1991 Sb. a nařízení vlády č. 191/1993 Sb. a č. 263/1994 Sb. Od čistého průměrného výdělku žalobce před vznikem škody („redukovaného" a „valorizovaného") pak odečetl žalobcův částečný invalidní důchod (v době do 31. 5. 1994 ve výši 1500 Kč a v době od 1. 6. 1994 ve skutečně pobírané výši) a průměrný čistý výdělek žalobce zjištěný ke dni 30. 9. 1990 a u stanovené náhrady za ztrátu na výdělku provedl úpravy podle čl. X zákona č. 37/1993 Sb. a čl. V zákona č. 160/1993 Sb.

K odvolání účastníků Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 13. 11. 1995 rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Odvolací soud setrval na svém právním názoru, vyjádřeném v usnesení ze dne 29. 6. 1994, a dovodil, že soud prvního stupně správně v období po 1. 1. 1993 přiznal náhradu za ztrátu na výdělku v hrubé výši. Soudu prvního stupně však

vytknul, že náležitě nezjistil průměrný výdělek žalobce před vznikem škody, že nesprávně provedl „valorizaci“ podle nařízení vlády č. 191/1993 Sb., že důsledně nevycházel z čl. VI bodu 6 zákona č. 74/1994 Sb. a že nevzal v úvahu ani ustanovení § 14 zákona č. 183/1994 Sb., a uložil mu, aby se v dalším řízení zabýval též otázkou, zda žalobcem dosahované výdělky nepřevyšují „zafixovaný“ průměrný výdělek.

Okresní soud ve Frýdku – Místku – poté, co připustil další žalobcem navrženou změnu žaloby – rozsudkem ze dne 7. 6. 1996 žalovanému uložil, aby žalobci na náhradě za ztrátu na výdělku zaplatil za dobu od 1. 10. 1990 do 30. 4. 1996 celkem 193 871,40 Kč s příslušenstvím; žalobu o zaplacení dalších 68 702,60 Kč s příslušenstvím a o částku 6998 Kč měsíčně od 1. 5. 1996 zamítl a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit České republice „na účet“ Okresního soudu ve Frýdku – Místku na soudním poplatku 7756 Kč a na nákladech řízení 52,80 Kč, že pro částku 27,20 Kč se České republice náhrada nákladů řízení nepřiznává a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Po doplnění dokazování vycházel při rozhodování ve věci samé ze zjištění, že průměrný čistý měsíční výdělek žalobce před vznikem škody činil 6712 Kč a že „fixní výdělek“ určený jako průměrný čistý měsíční výdělek žalobce ke dni 30. 9. 1990 činil 3253 Kč. Při výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku v jednotlivých obdobích postupoval tak, že průměrný čistý měsíční výdělek žalobce před vznikem škody „redukoval“ ve smyslu ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce (ve znění účinném do 31. 5. 1994) a že provedl jeho „valorizaci“ podle zákona č. 297/1991 Sb. a nařízení vlády č. 191/1993 Sb. a č. 291/1995 Sb.; „valorizaci“ podle nařízení vlády č. 263/1994 Sb. neprovedl s odůvodněním, že by překročila stanovený „limit“. Od čistého průměrného výdělku žalobce před vznikem škody („redukovaného“ a „valorizovaného“) pak odečetl žalobcův částečný invalidní důchod (v době do 31. 5. 1994 ve výši 1500 Kč a v době od 1. 6. 1994 ve skutečně pobírané výši) a průměrný čistý výdělek žalobce zjištěný ke dni 30. 9. 1990 a u stanovené náhrady za ztrátu na výdělku provedl úpravy podle čl. X zákona č. 37/1993 Sb. a čl. V zákona č. 160/1993 Sb. Pro dobu od března 1993 (s výjimkou 5 měsíců) zjistil, že žalobcem skutečně dosažený výdělek činil více než jeho průměrný měsíční výdělek zjištěný ke dni 30. 9. 1990; tuto skutečnost soud prvního stupně hodnotil jako změnu poměrů na straně žalobce a při určení výše náhrady za ztrátu na výdělku v tomto období proto vycházel místo průměrného výdělku zjištěného ke dni 30. 9. 1990 ze skutečně dosahovaných vyšších žalobcových výdělků. Uvedeným způsobem vypočtené náhrady žalobci přiznal; v rozsahu, v jakém požadavky žalobce tyto náhrady přesahovaly, žalobu zamítl. Soud prvního stupně zamítl také žalobu na přiznání náhrady za ztrátu na výdělku „do budoucna“, a to s odůvodněním, že žalobce sice má nárok na „fixní rentu“ i do budoucna, avšak v období od března 1993 jeho výdělky pravidelně přesahovaly průměrný výdělek zjištěný ke dni 30. 9. 1990; výši náhrady proto bude možné určit jen porovnáním skutečně dosahovaných výdělků s průměrným výdělkem zjištěným ke dni 30. 9. 1990.

K odvolání žalovaného Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 31. 10. 1996 rozsudek soudu prvního stupně (s výjimkou výroků, kterými byla žaloba zamítnuta) zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud poukázal na svůj právní názor vyjádřený v usnesení ze dne 29. 6. 1994 a zdůraznil, že „fixní“ výdělek nelze zvyšovat v závislosti na vývoji mezd na pracovišti, které žalobce opustil; „fixní“ výdělek lze „opustit“ jen tehdy, jestliže dojde ke skutečné podstatné změně poměrů poškozeného zaměstnance, k níž patří i to, že zaměstnanec začne dosahovat vyššího výdělku, než byl jeho „fixní“ výdělek před převedením v práci pro dosažení nejvyšší přípustné expozice. Odvolací soud vytknul soudu prvního stupně, že vycházel z „fixního“ výdělku žalobce i v obdobích, kdy žalobce dosahoval vyšších výdělků (např. v listopadu 1990, v květnu až červenci 1991 aj.), že průměrný výdělek před vznikem škody stanovil na základě nesprávně určeného rozhodného období, že chybně aplikoval ustanovení § 14 a § 16 zákona č. 183/1994 Sb., čl. VI bod 6 zákona č. 74/1994 Sb. ve znění zákona č. 220/1995 Sb. a nařízení vlády č. 263/1994 Sb. a že se nevypořádal s námitkou promlčení vznesenou žalovaným ohledně části žalobcova nároku.

Okresní soud ve Frýdku – Místku poté rozsudkem ze dne 30. 7. 1997 žalovanému uložil, aby žalobci na náhradě za ztrátu na výdělku zaplatil za dobu od 1. 10. 1990 do 30. 4. 1996 celkem 188 512 Kč s příslušenstvím; žalobu o zaplacení dalších 101 062 Kč s příslušenstvím a o částku 6998 Kč měsíčně od 1. 5. 1996 zamítl a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit České republice „na účet" Okresního soudu ve Frýdku – Místku na soudním poplatku 7540 Kč a na nákladech řízení 84,60 Kč, že pro částku 45,40 Kč se České republice náhrada nákladů řízení nepřiznává a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Při rozhodování ve věci samé vycházel ze zjištění, že průměrný čistý měsíční výdělek žalobce před vznikem škody činil 6967 Kč a že „fixní výdělek" určený jako průměrný čistý měsíční výdělek žalobce ke dni 30. 9. 1990 činil 3253 Kč. Při výpočtu náhrady za ztrátu na výdělku v jednotlivých obdobích postupoval tak, že průměrný čistý měsíční výdělek žalobce před vznikem škody „redukoval" ve smyslu ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce (ve znění účinném do 31. 5. 1994) a že provedl jeho „valorizaci" podle zákona č. 297/1991 Sb. a nařízení vlády č. 191/1993 Sb. a č. 291/1995 Sb.; „valorizaci" podle nařízení vlády č. 263/1994 Sb. neprovedl s odůvodněním, že by překročila stanovený „limit". Od čistého průměrného výdělku žalobce před vznikem škody („redukovaného" a „valorizovaného") pak odečetl žalobcův částečný invalidní důchod (v době do 31. 5. 1994 ve výši 1500 Kč a v době od 1. 6. 1994 ve skutečně pobírané výši) a průměrný čistý výdělek žalobce zjištěný ke dni 30. 9. 1990, provedl přepočet podle ustanovení čl. VI bodu 6 zákona č. 74/1994 Sb. ve znění zákona č. 220/1995 Sb. a u stanovené náhrady za ztrátu na výdělku provedl úpravy podle čl. X zákona č. 37/1993 Sb. a čl. V zákona č. 160/1993 Sb. V měsících, v nichž zjistil, že skutečný výdělek žalobce činil více než jeho průměrný výdělek zjištěný ke dni 30. 9. 1990, vycházel při určení výše náhrady za ztrátu na výdělku místo průměrného výdělku zjištěného ke dni 30. 9. 1990 z těchto skutečně dosažených vyšších žalobcových výdělků. Uvedeným způsobem vypočtené náhrady žalobci přiznal; v rozsahu, v jakém požadavky žalobce tyto náhrady přesahovaly, žalobu zamítl. Soud prvního stupně zamítl i žalobu na přiznání náhrady za ztrátu na výdělku „do budoucna", a to s odůvodněním, že žalobce sice má nárok na „fixní rentu" i do budoucna, avšak jeho výdělky často přesahují průměrný výdělek zjištěný ke dni 30. 9. 1990; výši náhrady proto bude možné určit jen porovnáním skutečně dosahovaných výdělků s průměrným výdělkem zjištěným ke dni 30. 9. 1990. Za období měsíců srpen až listopad 1991 soud prvního stupně žalobci náhradu nepřiznal s odůvodněním, že tato plnění jsou promlčena.

K odvolání účastníků Krajský soud v Ostravě rozsudkem ze dne 3. 12. 1997 rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích vyhovujících žalobě změnil tak, že žalovanému uložil, aby zaplatil žalobci 169 079,40 Kč s příslušenstvím a rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o zamítnutí žaloby o zaplacení částky 5547 Kč s příslušenstvím potvrdil; současně rozhodl, že každý z účastníků je povinen zaplatit „státu" na náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně 65 Kč „na účet" Okresního soudu ve Frýdku – Místku, že žalovaný je povinen zaplatit „na účet" Okresního soudu ve Frýdku – Místku soudní poplatek ve výši 6764 Kč a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů. Odvolací soud s poukazem na právní názor vyjádřený v jeho usneseních ze dne 29. 6. 1994, ze dne 13. 11. 1995 a ze dne 31. 10. 1996 odmítl námitky žalovaného o tom, že by převedením žalobce na práci na povrchu dolu, učiněným z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice, mohlo dojít k přerušení příčinné souvislosti mezi nemocí z povolání a škodou a že by bylo možné „fixní" výdělek žalobce po zjištění nemoci z povolání zvyšovat v závislosti na vývoji mezd na pracovišti, které žalobce od 1. 10. 1990 opustil. Soud prvního stupně podle názoru odvolacího soudu správně v období od 1. 10. 1990 do 30. 4. 1996 (předmětem řízení byla náhrada za ztrátu na výdělku v této době) porovnával tzv. fixní výdělek žalobce zjištěný ve výši 3253 Kč a výdělky, které žalobce v uvedeném období skutečně dosahoval. V případech, kdy byl v době po 1. 1. 1993 skutečně dosažený výdělek vyšší než „fixní" výdělek, však vycházel nikoliv z čistých, ale z hrubých výdělků; uvedené pochybení mělo za následek nepříznivé rozhodnutí v neprospěch žalobce a nebylo možné je v odvolacím řízení napravit, neboť žalobce v tomto směru nepodal proti rozsudku soudu prvního stupně odvolání. Soud prvního stupně nesprávně posoudil námitku promlčení, týkající se náhrady za ztrátu na výdělku za měsíc listopad 1991; tato náhrada ve skutečnosti není promlčena

stejně jako náhrada za ztrátu na výdělku za dobu od 1. 12. 1991 do 31. 1. 1993 (tento nárok však soud prvního stupně bez ohledu na nesprávný závěr o jeho promlčení přiznal). Podle odvolacího soudu dále soud prvního stupně pochybil v tom, že žalobci přiznal na náhradě za ztrátu na výdělku za dobu od 1. 10. 1990 do 30. 6. 1991 částku 9699 Kč, za dobu od 1. 7. 1993 do 31. 5. 1994 částku 39 381 Kč, za dobu od 1. 12. 1994 do 30. 9. 1995 částku 46 884 Kč a za dobu od 1. 12. 1995 do 30. 4. 1996 částku 34 990 Kč, ačkoliv předmětem řízení v těchto obdobích po částečném zrušení rozsudku soudu prvního stupně ze dne 7. 6. 1996 zůstaly jen částky 9279 Kč, 36 160,80 Kč, 35 310,20 Kč a 28 922,40 Kč; správně měla být napadeným rozsudkem soudu prvního stupně žalobci přiznána za dobu od 1. 10. 1990 do 30. 6. 1991 částka 9279 Kč, za dobu od 1. 7. 1991 do 31. 12. 1992 částka 21 755 Kč, za dobu od 1. 1. 1993 do 30. 6. 1993 částka 7194 Kč, za dobu od 1. 7. 1993 do 31. 5. 1994 částka 36 160,80 Kč, za dobu od 1. 6. 1994 do 30. 11. 1994 částka 26 791 Kč, za dobu od 1. 12. 1994 do 30. 9. 1995 částka 35 310,20 Kč, za dobu od 1. 10. 1995 do 30. 11. 1995 částka 3667 Kč a za dobu od 1. 12. 1995 do 30. 4. 1996 částka 28 922,40 Kč, celkem 169 079,40 Kč s příslušenstvím. O návrhu na připuštění dovolání proti svému rozsudku, který žalovaný podal v průběhu odvolacího řízení, odvolací soud nerozhodl.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. V první řadě namítá, že nejsou správné názory soudů, podle kterých nedochází převedením zaměstnance na práci na povrchu dolu, provedeným z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice, k přerušení příčinné souvislosti mezi nemocí z povolání a škodou. Podle názoru dovolatele jde o princip „uznávaný ve všech odvětvích práva“ a jeho aplikaci v pracovním právu nevylučuje ani ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce; odmítnutí jeho aplikace by vedlo k tomu, že by nárok na náhradu za ztrátu na výdělku měl i zaměstnanec, který byl z práce propuštěn pro hrubé porušení pracovní kázně, který po vzniku odpovědnosti za škodu utrpěl nepracovní úraz a který se stal plně invalidním úmyslným poškozením svého zdravotního stavu; ve všech těchto případech dochází k přerušení příčinné souvislosti mezi škodní událostí a škodou a k zániku odpovědnosti zaměstnavatele za škodu, způsobenou nemocí z povolání. Zánik povinnosti žalovaného platit žalobci náhradu za ztrátu na výdělku lze podle názoru dovolatele dovodit rovněž z ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce; dosažení nejvyšší přípustné expozice totiž představuje podstatnou změnu poměrů poškozeného, neboť by u žalobce nastalo, i kdyby nemoc z povolání nebyla u něj zjištěna. Žalovaný rovněž nesouhlasí se způsobem, jakým soudy vypočetly výši ztráty na výdělku. I když dovodily, že žalovaný neodpovídá za pokles výdělku, k němuž došlo z jiných příčin než z důvodu nemoci z povolání, vyjádřily tuto zásadu „zafixováním“ posledního výdělku, kterého žalobce dosahoval před „dalším poklesem výdělku z jiných příčin“. Uvedený postup by byl správný, kdyby byl „zafixován“ i průměrný výdělek před vznikem škody. Protože tomu tak není (dochází k jeho „valorizaci“), má uvedený postup za následek neodůvodněné zvyšování náhrady škody. Podle názoru dovolatele měly soudy zjišťovat, jakého výdělku by žalobce dosáhl, kdyby zůstal pracovat na pracovišti v dole (tj. jeho pravděpodobný výdělek), a takto zjištěný výdělek měly započítat na průměrný výdělek před vznikem škody. Tím by bylo zohledněno, že dochází k růstu výdělků a že by se výdělek žalobce, kdyby zůstal pracovat v podzemí dolu, nepochybně zvýšil (minimálně dvojnásobně). Žalovaný navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a aby věc vrátil k dalšímu řízení.

Žalobce navrhl, aby dovolací soud dovolání zamítl. Své stanovisko zdůvodnil tím, že námitky žalovaného byly odmítnuty již soudy obou stupňů a že nemají podklad v žádném právním předpise.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu v uvedeném výroku ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání je zčásti opodstatněné. Rozsudek odvolacího soudu proto zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, část věty za středníkem, § 243b odst. 2, věta první, o. s. ř.).

Z odůvodnění:

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzovaném případě zjištěno (správnost zjištění soudů v tomto směru dovolatel nezpochybňuje), že u žalobce, který pracoval u žalovaného v podzemí dolu na pracovišti v rubání, byla dne 12. 1. 1987 zjištěna nemoc z povolání (onemocnění kostí, kloubů, svalů, cév a nervů končetin způsobené při práci s vibrujícími nástroji a zařízeními), pro kterou mu byl přiznán částečný invalidní důchod a pro kterou byl od 16. 3. 1987 převeden na práci počítače stojek v podzemí dolu. Tuto práci vykonával až do 1. 10. 1990, kdy byl podle ustanovení § 37 odst. 1 písm. a) zák. práce z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice převeden na práci dělníka v hydraulické dílně na povrchu dolu.

Za tohoto skutkového stavu je pro posouzení, zda žalobci přísluší náhrada za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 zák. práce i v době od 1. 10. 1990, popřípadě v jaké výši mu tato náhrada náleží, kromě jiného rozhodující závěr o tom, jaký mají pro další (tj. od 1. 10. 1990) poskytování náhrady za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 zák. práce význam skutečnosti, že žalobce byl podle ustanovení § 37 odst. 1 písm. a) zák. práce pro dosažení nejvyšší přípustné expozice převeden na jinou (ještě méně placenou) práci a že uplynula doba odpovídající nejvyšší přípustné expozici pro práci, kterou vykonával před vznikem škody z nemoci z povolání.

Vzhledem k tomu, že k převedení žalobce na práci na povrchu dolu došlo dnem 1. 10. 1990, je třeba při právním posouzení věci i v současné době vycházet ze znění zákoníku práce v té době účinného, tj. ze zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění zákonů č. 88/1968 Sb., č. 153/1969 Sb., č. 100/1970 Sb., č. 20/1975 Sb., č. 72/1982 Sb., č. 111/1984 Sb., č. 22/1985 Sb., č. 52/1987 Sb., č. 98/1987 Sb. a č. 188/1988 Sb. (dále jen „zák. práce“) a předpisů jej provádějících v té době účinných.

Právní úprava se skutečnostmi, že zaměstnanec byl podle ustanovení § 37 odst. 1 písm. a) zák. práce pro dosažení nejvyšší přípustné expozice převeden na jinou (ještě méně placenou) práci a že uplynula doba odpovídající nejvyšší přípustné expozici pro práci, kterou vykonával před vznikem škody z nemoci z povolání, výslovně následky pro pobírání náhrady za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 zák. práce (jako je tomu např. s dosažením věku 65 let – srov. § l95 odst. 5 zák. práce) nespojuje. Protože rizikové práce, které lze vykonávat jen do doby dosažení nejvyšší přípustné expozice a které tedy nelze považovat za celoživotní povolání zaměstnance, se nevykonávají v pracovním poměru na dobu určitou (srov. § 30 zák. práce a § 3 nařízení vlády č. 223/1988 Sb. v platném znění), není možné dobu pobírání náhrady za ztrátu na výdělku posuzovat ani podle ustanovení § 46 nařízení vlády č. 223/1988 Sb. (v platném znění). Za této situace mohou být uvedené skutečnosti významné jen tehdy, mají-li za následek „přerušení příčinné souvislosti“ mezi nemocí z povolání a ztrátou na výdělku žalobce nebo představují-li změnu poměrů poškozeného ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce (jak se domnívá dovolatel).

Nejvyšší přípustnou expozici stanoví závazný posudek příslušného orgánu hygienické služby, který jej vydává na základě zmocnění uvedeného v ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 98/1987 Sb., o zvláštním příspěvku horníkům, ve znění zákona č. 160/1989 Sb., a na základě pověření „řídit, provádět a zajišťovat hygienický dozor a dávat závazné pokyny k odstranění zjištěných závad, včetně zákazu určité činnosti“ daného těmto orgánům ustanoveními § 71 odst. 2 písm. d), § 75 odst. 2 písm. c) a odst. 3 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu (v tehdy platném znění). Účelem úpravy nejvyšší přípustné expozice je stanovit u zaměstnanců, kteří jsou při výkonu práce v podzemí dolu vystaveni nepříznivým vlivům pracovního prostředí, určité množství směn, po jejichž odpracování zaměstnanec nesmí nadále tuto práci vykonávat a musí být přeřazen na prokazatelně méně riziková pracoviště, jestliže vlivy nepříznivé zdraví zaměstnance nelze jinak odstranit a další setrvání zaměstnance na původním pracovišti by bylo zdrojem zvýšeného nebezpečí onemocnění (zejména vzniku nemocí z povolání). Úprava nejvyšší přípustné expozice tímto způsobem sleduje prevenci onemocnění profesionálního původu. Dosáhl-li zaměstnanec nejvyšší přípustné expozice, je zaměstnavatel povinen jej – stejně jako v případě, jestliže pozbyl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu dlouhodobě způsobilost konat dále dosavadní práci nebo ji nesmí konat pro onemocnění

nemocí z povolání nebo pro ohrožení touto nemocí – převést na jinou práci (§ 37 odst. 1 písm. a/ zák. práce); nedojde-li k převedení na jinou práci (např. proto, že zaměstnavatel nemá pro zaměstnance jinou, ve smyslu ustanovení § 37 odst. 5 zák. práce vhodnou práci), je dosažení nejvyšší přípustné expozice důvodem k rozvázání pracovního poměru (srov. § 46 odst. 1 písm. d/ zák. práce).

Předpoklady odpovědnosti zaměstnavatele vůči zaměstnanci za škodu při nemoci z povolání podle ustanovení § 190 odst. 3 zák. práce jsou existence nemoci z povolání, vzniklé za stanovených pracovních podmínek, vznik škody a příčinná souvislost mezi nemocí z povolání a vznikem škody. O vztah příčinné souvislosti se jedná tehdy, vznikla-li škoda následkem nemoci z povolání (tj. bez nemoci z povolání by škoda nevznikla tak, jak vznikla). Odpovědnost za škodu při nemoci z povolání je tzv. objektivní odpovědností; zaměstnavatel tedy odpovídá za samotný výsledek (za škodu), aniž je uvažováno jeho zavinění.

Škoda, která vzniká následkem nemoci z povolání, spočívá též ve ztrátě na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při uznání invalidity nebo částečné invalidity). Ke ztrátě na výdělku dochází proto, že pracovní schopnost zaměstnance byla následkem nemoci z povolání snížena (omezena) nebo zanikla, a účelem náhrady za ztrátu na tomto výdělku je poskytnout přiměřené odškodnění zaměstnanci, který není schopen dosahovat takový výdělek, jaký měl před poškozením. Škoda spočívající ve ztrátě na výdělku je tedy majetkovou újmou, která se stanoví ve výši rozdílu mezi výdělkem zaměstnance před vznikem škody a výdělkem po poškození, k němuž je třeba připočítat případný invalidní nebo částečný invalidní důchod poskytovaný z téhož důvodu; tímto způsobem jsou vyjádřeny snížení (omezení) nebo ztráta pracovní způsobilosti poškozeného a jeho neschopnost dosahovat pro následky nemoci z povolání stejný výdělek jako před poškozením.

Pobírá-li zaměstnanec náhradu za ztrátu na výdělku podle ustanovení § 195 zák. práce, neboť pro onemocnění chorobou z povolání musel být převeden na jinou, méně placenou práci, nelze v tom, že byl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice z této méně placené práce znovu převeden na jinou, ještě méně placenou práci (že byl z tohoto důvodu rozvázán pracovní poměr), a že by pro dosažení nejvyšší přípustné expozice nemohl vykonávat – i kdyby netrpěl nemocí z povolání – ani původní práci, spatřovat skutečnost, která by měla za následek „přerušení příčinné souvislosti“ mezi škodou (ztrátou na výdělku) a nemocí z povolání.

Zkoumání příčinné souvislosti mezi škodou (ztrátou na výdělku) a nemocí z povolání představuje hodnocení následků nemoci z povolání z hlediska, zda byla příčinou škody (zda by škoda bez nemoci z povolání vznikla tak, jak vznikla). Z povahy věci mimo jiné vyplývá, že je možné přihlédnout jen k těm skutečnostem, které existovaly v době vzniku škody, neboť jedině tyto skutečnosti mohly být příčinou vzniku škody; to platí i o skutečnostech, které mohly kauzální vztah mezi nemocí z povolání jako příčinou a škodou jako následkem přerušit a tímto způsobem vyloučit vznik odpovědnosti za škodu při nemocech z povolání. Jestliže byly všechny předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu splněny, nemohou být skutečnosti, které nastaly v pozdější době, důvodem zániku odpovědnostního vztahu pro tzv. přerušení příčinné souvislosti mezi škodou a nemocí z povolání.

Převedení pracovníka na jinou práci pro dosažení nejvyšší přípustné expozice (rozvázání pracovního poměru z tohoto důvodu), popřípadě uplynutí doby odpovídající naplnění nejvyšší přípustné expozice pro práci žalobcem původně vykonávanou (před onemocněním chorobou z povolání), jsou v posuzovaném případě skutečnostmi, které nastaly po vzniku odpovědnostního vztahu. Názor dovolatele, podle kterého dochází převedením zaměstnance na práci na povrchu dolu, provedeným pro dosažení nejvyšší přípustné expozice, k přerušení příčinné souvislosti mezi nemocí z povolání a škodou, již z tohoto důvodu nemůže být správný. Uvedené skutečnosti mohou mít pro posouzení věci význam jen tehdy, představují-li změnu okolností, které byly rozhodující pro určení výše škody (tj. změnu poměrů).

Změna v okolnostech, které byly rozhodující pro určení výše škody, má význam jen tehdy, týká-li se poměrů poškozeného (zaměstnance), neboť platná právní úprava se změnou poměrů, která nastala u odpovědného subjektu (u zaměstnavatele), žádné právní následky nespojuje (§ 202 odst.1 zák. práce).

Převedením žalobce na jinou práci pro dosažení nejvyšší přípustné expozice, popřípadě rozvázáním pracovního poměru z tohoto důvodu, se nezměnily okolnosti, které byly rozhodující pro určení výše náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti. Uvedené opatření totiž nebylo vyvoláno okolnostmi, které by měly původ v následcích nemoci z povolání, ale tím, že na žalobce se vztahoval zákaz vykonávat práci na pracovišti, které neodpovídá zdravým životním podmínkám, neboť v tomto prostředí odpracoval více, než byl stanovený počet směn; převedení na jinou práci pro nemoc z povolání a převedení na jinou práci pro dosažení nejvyšší přípustné expozice (rozvázání pracovního poměru z těchto důvodů) je třeba posuzovat samostatně, neboť mají rozdílnou příčinu. Znamená to, že na výši škody, která žalobci vznikla následkem nemoci z povolání, nemá tato skutečnost žádný vliv; žalobce tedy nemůže požadovat, aby mu byla nahrazena z důvodu odpovědnosti za škodu podle ustanovení § l90 odst. 3 zák. práce ztráta na výdělku, která mu vznikla tím, že vykonává na povrchu dolu méně placenou práci, neboť platná právní úprava s touto skutečností povinnost k náhradě škody nespojuje (hmotné zabezpečení zaměstnance v této situaci je upraveno zvláštními předpisy), a žalovaný není oprávněn poskytovanou náhradu škody mu snížit, popř. zastavit, protože uvedené opatření nemá s nemocí z povolání žádnou souvislost.

S názorem dovolatele, podle kterého nelze žalobci náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti od 1.10.1990 poskytovat, neboť – i kdyby u něj nebyla zjištěna nemocí z povolání – by stejně nemohl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice vykonávat původní práci v podzemí dolu, nelze souhlasit.

Při úvaze, zda došlo ke změně poměrů poškozeného ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce, je třeba v první řadě přihlédnout k tomu, že samotným dosažením nejvyšší přípustné expozice se postavení zaměstnance ještě nemění; teprve převedení na jinou práci nebo rozvázání pracovního poměru provedené z tohoto důvodu má vliv na jeho práva a povinnosti z pracovního poměru. Není proto možné ze samotné skutečnosti, že uplynula doba nejvyšší přípustné expozice stanovená pro výkon určité práce, ačkoliv zaměstnanec již tuto práci nevykonával (a nemohl tedy z ní být převeden nebo od zaměstnavatele uvolněn), dovozovat, že by ji nadále nemohl zastávat. Nelze přehlédnout, že nejvyšší přípustná expozice není stanovena jednou pro vždy neměnným způsobem, že může být pro různé práce vykonávané v podzemí dolu stanovena odchylně a že vždy nelze ani jednoznačně určit, kdy by byla skutečně dovršena. Převedení na jinou práci (rozvázání pracovního poměru) pro dosažení nejvyšší přípustné expozice může mít za následek jen pokles výdělku, který zaměstnanec dosahoval po zjištění nemoci z povolání; ztrátu na výdělku, k níž došlo v důsledku nemoci z povolání, ovlivnit nemůže. Nelze proto i z tohoto důvodu dovozovat, že po uplynutí doby nejvyšší přípustné expozice stanovené pro práci, kterou vykonával před vznikem škody (onemocněním chorobou z povolání), mu není možné poskytovat náhradu za ztrátu na výdělku.

V této souvislosti není též možné nepřihlédnout k tomu, že účelem úpravy nejvyšší přípustné expozice je především chránit zdraví zaměstnance zákazem pracovní činnosti, při které je vystaven nepříznivým vlivům pracovního prostředí, neboť jiný způsob ochrany zdraví není možný. Onemocnělli zaměstnanec chorobou, která má původ v nepříznivém pracovním prostředí před dosažením doby stanovené nejvyšší přípustné expozice, popřípadě před převedením na jinou práci nebo rozvázáním pracovního poměru z tohoto důvodu a vznikla-li by mu škoda, za kterou zaměstnavatel odpovídá podle ustanovení § 190 odst. 3 zák. práce, bylo by proti smyslu této úpravy (spočívajícím v prevenci vzniku profesionálních onemocnění), aby zaměstnanec nesl škodu ze svého, jestliže uvedené opatření se ukázalo z tohoto hlediska neúčinným. Přijetí názoru dovolatele by současně znamenalo, že dovršení nejvyšší přípustné expozice by pak bylo za této situace i důvodem k omezení nebo i k

vyloučení povinnosti hradit škodu, což by odporovalo objektivní povaze odpovědnosti za škodu podle ustanovení § 190 odst. 3 zák. práce.

V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu, že náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při uznání invalidity nebo částečné invalidity) vyjadřuje snížení (omezení) nebo ztrátu pracovní způsobilosti poškozeného a jeho neschopnost dosahovat pro následky nemoci z povolání stejný výdělek jako před poškozením. Uplynutím stanovené nejvyšší přípustné expozice pro práci, kterou konal před vznikem škody (onemocněním chorobou z povolání), se na tomto stavu nic nemění, neboť následky nemoci z povolání pracovní způsobilost poškozeného omezují v jeho uplatnění na trhu práce i nadále.

Z uvedeného vyplývá, že odvolací soud dospěl ke správnému závěru, když dovodil, že zaměstnanci, který pobírá náhradu za ztrátu na výdělku podle ustanovení § l95 zák. práce, neboť pro onemocnění chorobou z povolání musel být převeden na jinou, méně placenou práci v podzemí dolu, a který byl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice převeden z této práce na jinou, ještě méně placenou práci na povrchu dolu, nebo se kterým byl pro dosažení nejvyšší přípustné expozice rozvázán pracovní poměr, přísluší i po tomto převedení (rozvázání pracovního poměru) náhrada za ztrátu na výdělku v původní výši (tj. bez zřetele ke změnám v jeho výdělkových poměrech, k nimž došlo následkem převedení na jinou práci, provedenému z důvodu dosažení nejvyšší přípustné expozice), ledaže by nastaly okolnosti, které mají vliv na výši této náhrady (§ 202 odst. 1 zák. práce). Skutečnost, že zaměstnanec byl převeden pro dosažení nejvyšší přípustné expozice na práci na povrchu dolu (byl s ním rozvázán pracovní poměr), popř. že uplynula doba stanovené nejvyšší přípustné expozice pro práci, kterou vykonával před vznikem škody (před onemocněním chorobou z povolání), nemá sama o sobě za následek „přerušení příčinné souvislosti mezi škodou a nemocí z povolání“ a nepředstavuje ani změnu poměrů poškozeného ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce.

S dovolatelem nelze souhlasit ani v tom, že by přijetí uvedeného závěru ve svých důsledcích znamenalo, že by nárok na náhradu za ztrátu na výdělku mohl mít i takový zaměstnanec, který byl z práce propuštěn pro hrubé porušení pracovní kázně, který po vzniku odpovědnosti za škodu utrpěl nepracovní úraz nebo který se stal plně invalidním úmyslným poškozením svého zdravotního stavu. Dovolatel přehlíží, že podle ustanovení § 195 odst. 4, věty druhé, zák. práce zaměstnavatel není povinen uhradit pracovníkovi škodu spočívající v náhradě za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti (při uznání invalidity nebo částečné invalidity) do výše částky, kterou si bez vážných důvodů opomenul vydělat; k takovým případům patří i to, že zaměstnanec byl propuštěn z práce pro porušení pracovní kázně, a že proto začal vykonávat u jiného zaměstnavatele méně placenou práci, než konal před propuštěním. Utrpěl-li zaměstnanec nepracovní úraz nebo si dokonce sám úmyslně poškodil své zdraví (a stal se proto invalidním), jde nepochybně o podstatnou změnu v poměrech poškozeného, v důsledku níž se zaměstnavatel může úspěšně domáhat zrušení své povinnosti platit poškozenému náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti; uvedené totiž platí ve všech případech, kdy poškozený zaměstnanec onemocní nebo kdy se zhorší jeho zdravotní stav, aniž by šlo o následek nemoci z povolání, a kdy toto onemocnění (zhoršení zdravotního stavu) samo o sobě vylučuje jakoukoliv výdělečnou činnost (srov. například rozsudek býv. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30.11.1978 sp. zn. 5 Cz 54/78, uveřejněný pod č. 29 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1980).

Vzhledem k tomu, že i po převedení na práci na povrchu dolu žalobci přísluší náhrada za ztrátu na výdělku „v původní výši“ (tj. bez zřetele ke změnám v jeho výdělkových poměrech, k nimž došlo následkem převedení na jinou práci, provedenému ke dni 1.10.1990), je pro rozhodnutí této věci dále mimo jiné významný způsob, jak měl být pro dobu po dni 1.10.1990 stanoven způsob určení (výpočtu) jeho náhrady za ztrátu na výdělku.

Podle ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní

neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity se po dobu 12 po sobě následujících měsíců od vzniku nároku poskytne pracovníku v takové výši, aby spolu s jeho výdělkem po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání s připočtením případného invalidního nebo částečného invalidního důchodu poskytovaného z téhož důvodu se rovnala jeho průměrnému výdělku před vznikem škody. Přitom se nepřihlíží ke zvýšení invalidního důchodu pro bezmocnost, ke snížení tohoto důchodu podle právních předpisů o sociálním zabezpečení, ke zvýšení přiznaných důchodů podle těchto předpisů, ani k výdělku pracovníka, kterého dosáhl zvýšeným pracovním úsilím.

Podle ustanovení § 195 odst. 2, věty první a druhé zák. práce po uplynutí doby uvedené v předchozím odstavci náhrada za ztrátu na výdělku spolu s výdělkem postiženého pracovníka s případným důchodem uvedeným v předchozím odstavci nesmí přesáhnout částku 3000,- Kčs měsíčně; přitom se nepřihlíží k výdělku pracovníka, kterého dosáhl zvýšeným pracovním úsilím. U pracovníků, jejichž průměrný výdělek před vznikem škody byl vyšší než 3000,- Kčs, se tato částka zvyšuje o 75% rozdílu mezi tímto výdělkem a částkou 3000,- Kčs.

Z citovaných ustanovení vyplývá, že náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity se stanoví ve výši rozdílu mezi průměrným výdělkem zaměstnance před vznikem škody na straně jedné a výdělkem zaměstnance po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání s připočtením případného invalidního nebo částečného invalidního důchodu poskytovaného z téhož důvodu na straně druhé; nepřihlíží se přitom ke zvýšení invalidního důchodu pro bezmocnost, ke snížení tohoto důchodu podle právních předpisů o sociálním zabezpečení, ke zvýšení přiznaných důchodů podle těchto předpisů a k výdělku zaměstnance, kterého dosáhl zvýšeným pracovním úsilím. Po uplynutí 12 po sobě následujících měsíců od vzniku nároku nesmí tato náhrada spolu s výdělkem zaměstnance po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání s případným invalidním nebo částečným invalidním důchodem poskytovaným z téhož důvodu přesahovat částku uvedenou v ustanovení § 195 odst. 2 zák. práce.

V ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce se výslovně neuvádí, jakým způsobem a za jaké období se stanoví výdělek zaměstnance po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání. Vzhledem k tomu, že náhrada za ztrátu na výdělku se vyplácí pravidelně jednou měsíčně (srov. § 205b odst. 3 zák. práce), plyne z povahy věci, že pro určení výše náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity se zpravidla vychází z výdělku zaměstnance, který dosáhl v měsíci, za nějž se náhrada poskytuje.

V projednávané věci vznikl žalobci nárok na náhradu za ztrátu na výdělku při uznání částečné invalidity (jak bylo soudy zjištěno) dnem 17.3.1988. Po dobu, kdy vykonával práci počítače stojek v podzemí dolu, byl pro výši této náhrady určující rozdíl mezi jeho průměrným výdělkem před vznikem škody a jeho výdělkem dosahovaným při výkonu této práce, k němuž bylo potřebné přičíst pobíraný invalidní důchod (bez přihlédnutí k jeho snížení nebo zvýšení podle právních předpisů o sociálním zabezpečení). Dnem 1.10.1990 přestal tuto práci vykonávat (byl převeden na práci na povrchu dolu); vzhledem k tomu, že i po tomto dni žalobce má – jak uvedeno výše – nárok na náhradu za ztrátu na výdělku v původní výši (tj. bez zřetele ke změnám v jeho výdělkových poměrech, k nimž došlo následkem převedení na jinou práci, provedenému ke dni 1.10.1990), nemůže již výdělek, který žalobce pobíral od 1.10.1990 za jím vykonávanou práci, bez dalšího sloužit jako podklad pro určení výše náhrady za ztrátu na výdělku.

Jestliže zaměstnanec nekoná práci, která je rozhodná pro určení jeho výdělku po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání, popřípadě ji nekoná řádně, vychází se při určení výše náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity z jiných skutečností, např. z průměrného výdělku, kterého mohl dosáhnout na práci, která mu byla zajištěna (srov. § 195 odst. 4, větu první zák. práce), z průměrného výdělku jeho spolupracovníků vykonávajících stejnou práci nebo práci téhož druhu (srov. § 48 odst. 1 nařízení

vlády č. 223/1988 Sb.). Obdobně lze postupovat také v případě, že zaměstnanec přestal konat práci, kterou vykonával po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání, protože musel být pro dosažení nejvyšší přípustné expozice nebo z jiných důvodů nesouvisejících s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání převeden na jinou, méně placenou práci (jako je tomu v projednávané věci); vzhledem k tomu, že koná jinou práci než tu, která je významná pro určení výše jeho náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity, je třeba „výdělek zaměstnance po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání“ stanovit způsobem, který odpovídá smyslu a účelu ustanovení § 195 zák. práce. Uvedeným požadavkům plně odpovídá postup, který „výdělek po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání“ určuje podle průměrného výdělku, stanoveného ke dni, v němž byl zaměstnanec z práce, rozhodné pro určení jeho výdělku po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání, převeden na jinou, méně placenou práci; uvedený postup je v souladu se zněním ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce a nejlépe a v souladu se základními principy ovládajícími odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání vystihuje z hlediska ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce rozhodné výdělkové poměry postiženého zaměstnance.

Nejvyšší soud ČR z uvedených důvodů dospěl k závěru, že výdělek po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání se ve smyslu ustanovení § 195 odst. 1 zák. práce stanoví u zaměstnanců, kteří přestali práci, již původně vykonávali po pracovním úrazu nebo po zjištění nemoci z povolání, konat pro dosažení nejvyšší přípustné expozice nebo z jiných důvodů nesouvisejících s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a na práci nově vykonávané dosahují nižší výdělky než dosud, ode dne následujícího po skončení výkonu této práce ve výši jejich průměrného výdělku, zjištěného k tomuto dni. Odvolací soud tedy správně dovodil, že pro určení žalobcovy náhrady za ztrátu na výdělku při uznání částečné invalidity byl rozhodný – jako jeho výdělek po zjištění nemoci z povolání – ode dne 1.10.1990 jeho průměrný výdělek, zjištěný k tomuto dni podle tehdy platných pracovněprávních předpisů.

To, že žalobce má i po dni 1.10.1990 nárok na náhradu za ztrátu na výdělku při uznání částečné invalidity „v původní výši“, samozřejmě neznamená, že by při určení výše této náhrady nemohlo být přihlédnuto k úpravám (změnám) výše náhrady, přijatým například v souvislosti se změnami, které nastaly ve vývoji mzdové úrovně. Soudy proto správně přistoupily k úpravám žalobcovy náhrady za ztrátu na výdělku, vyplývajícím ze zákona č. 297/1991 Sb. a z nařízení vlády č. 191/1993 Sb. a č. 291/1995 Sb., jejichž aplikace v projednávaném případě přicházela v úvahu. Soudům je však třeba vytknout, že podle uvedených právních předpisů provedly „valorizaci“ jen u průměrného výdělku žalobce před vznikem škody a nikoliv také u průměrného výdělku po zjištění nemoci z povolání.

Výše uvedené právní předpisy (stejně jako další tzv. „valorizační“ předpisy) předpokládají, že úprava náhrady za ztrátu na výdělku příslušející podle zákoníku práce, popřípadě podle dřívějších předpisů, po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity vzniklé pracovním úrazem nebo nemocí z povolání se provede tak, že se zvýší (v těchto předpisech uvedeným způsobem) průměrný výdělek (průměrný čistý výdělek) „rozhodný pro výpočet této náhrady“ (srov. § 1 odst. 1 zákona č. 297/1991 Sb.) či „rozhodný pro výpočet náhrady za ztrátu na výdělku, popřípadě zvýšený podle dosavadních předpisů“ (srov. např. § 1 odst. 1 nařízení vlády č. 191/1993 Sb., č. 263/1994 Sb., č. 291/1995 Sb. a č. 298/1996 Sb.). Vzhledem k tomu, že v projednávané věci byl rozhodný pro výpočet žalobcovy náhrady za ztrátu na výdělku při uznání částečné invalidity jak průměrný výdělek před vznikem škody, tak i průměrný výdělek zjištěný ke dni 1.10.1990, měly být v souladu s uvedenými pracovněprávními předpisy vždy zvýšeny oba tyto průměrné výdělky. Právní názor soudů, podle kterého „právní předpisy nedávají podklad pro valorizaci průměrného výdělku dosahovaného po prvním převedení pro nemoc z povolání“, tedy není správný.

S názorem dovolatele, že soudy měly při zjišťování žalobcova výdělku po nemoci z povolání pro

období od 1.10.1990 zkoumat, jakého výdělku by žalobce dosáhl, kdyby zůstal pracovat na pracovišti v dole (tj. kdyby i po 1.10.1990 konal práci počítače stojek v podzemí dolu), a že tento předpokládaný výdělek měly vzít v úvahu při určení výše náhrady za ztrátu na výdělku, aby byl zohledněn též mzdový vývoj, který od roku 1990 nastal (včetně inflace), nelze souhlasit.

Zákoník práce a další pracovněprávní předpisy při úpravě náhrady za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity vycházejí ze zásady, že změny, které nastaly ve vývoji mzdové úrovně, oproti stavu mezd, jaké tu byly v době rozhodné pro stanovení průměrného výdělku poškozeného zaměstnance, nemají samy o sobě na poskytování uvedené náhrady za ztrátu na výdělku žádný vliv. Vychází se tu ze zřejmého požadavku potřebné právní jistoty obou účastníků (zaměstnance a zaměstnavatele) o tom, jaká náhrada má být postiženému zaměstnanci v jednotlivých měsících vyplácena. Zohlednění vývoje mzdové úrovně (v němž se nepochybně projevuje i míra inflace) je možné (srov. § 202 odst. 2 zák. práce) jen na základě právního předpisu; k jeho vydání byla zmocněna vláda, která může vzhledem ke změnám, které nastaly ve vývoji mzdové úrovně, stanovit nařízením podmínky, výši a způsob náhrady za ztrátu na výdělku příslušejícím zaměstnancům po skončení pracovní neschopnosti (při uznání invalidity nebo částečné invalidity) vzniklé pracovním úrazem nebo nemocí z povolání. Názor dovolatele uvedeným zásadám odporuje a je v přímém rozporu s účelem a smyslem ustanovení § 202 odst. 2 zák. práce a s „valorizacemi“, které jsou na základě zmocnění v něm obsaženém prováděny nařízením vlády.

Dokazováním před soudy bylo zjištěno, že žalobce při výkonu práce, na kterou byl převeden počínaje dnem 1.10.1990, dosahoval také vyšší měsíční výdělky než kolik činil jeho průměrný výdělek, zjištěný ke dni 1.10.1990. Se soudy lze souhlasit v tom, že tato skutečnost představuje změnu poměrů ve smyslu ustanovení § 202 odst. 1 zák. práce, která odůvodňuje, aby při výpočtu žalobcovy náhrady za ztrátu na výdělku při uznání částečné invalidity bylo vycházeno místo průměrného výdělku zjištěného ke dni 1.10.1990 ze skutečně dosahovaných výdělků žalobce; bylo by nepochybně v rozporu se smyslem a účelem právní úpravy odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání, kdyby bylo pominuto, že žalobce při práci, na kterou byl od 1.10.1990 převeden (popřípadě kterou po té jinak vykonával) a při které dosahoval původně nižší výdělek než při práci, na níž byl převeden po zjištění nemoci z povolání od 17.3.1987, nyní dosahuje vyšších výdělků. Soudům je však třeba vytknout, že při tomto porovnání vycházely – vedeny výše uvedeným nesprávným právním názorem – z průměrného výdělku ve výši zjištěné ke dni 1.10.1990, aniž by také uvažovaly jeho „valorizaci“.